

فرهنگ توصیفی آسیب‌شناسی گفتار و زبان (انگلیسی - فارسی)، رضا
نیلی پور و دستیاران، ویراستار علمی: حیات عامری. تهران: انتشارات
فرهنگ معاصر، ۱۳۹۲، ۲۵۰ صفحه.

دستیابی به زبانی مشترک، در عرصه علم، از اهدافی است که متولیان امر آموزش و پژوهش در پی آنند (یوسفی، ۱۳۸۳). آنها بر آنند تا خوانندگان و کاربران متون علمی، به‌دور از هرگونه ابهام، در درک مشترکی از مفاهیم سهیم، و با آگاهی بیشتری آنها را به‌کار گیرند. واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها از مهم‌ترین منابعی هستند که می‌توانند در امر تحقق این هدف، مؤثر واقع شوند (بیجن خان، ۱۳۹۱: ۴-۱). فرهنگ‌ها با اهداف متفاوتی تولید می‌شوند (معین، ۱۳۵۳: ۴۶) و یکی از انواع آنها، فرهنگ توصیفی تخصصی است که دربرگیرنده اصطلاحات فنی و تخصصی و متداول در یک یا چند حوزه مختلف اما مرتبط با هم است. هر فرهنگ، مخاطبان خاص خود را دارد و تدوین آن حاصل کار مشترک و نظام‌مند گروهی از متخصصان در حوزه‌های مربوطه است (ریچارد و دیگران، ۱۳۷۲: یادداشت مترجمان) مؤلفان فرهنگ توصیفی تلاش می‌کنند با به‌کارگیری کم‌ترین تعداد جمله یا عبارت، توصیفی بسنده و جامع برای هر اصطلاح به‌دست دهند.

در زمینه آسیب‌شناسی گفتار و زبان، فرهنگ‌های توصیفی متعددی به زبان انگلیسی وجود دارند که از میان این آثار می‌توان به دو فرهنگ توصیفی تخصصی پرکاربرد اصطلاح‌شناسی اختلالات ارتباطی: گفتار- زبان و شنوایی (نیکولوسی^۱ و دیگران، ۲۰۰۴)، و واژه‌نامه اختلالات ارتباطی (موریس^۲، ۲۰۰۵) اشاره کرد.

فرهنگ توصیفی آسیب‌شناسی گفتار و زبان، نخستین فرهنگ تخصصی توصیفی فارسی است که به‌همت استاد دکتر رضا نیلی پور و گروهی از همکاران ایشان در حوزه آسیب‌شناسی گفتار و زبان و علوم وابسته فراهم آمده و مجموعه مناسبی از اصطلاحات تخصصی را در اختیار درمانگران قرار داده است. هدف از تهیه فرهنگ توصیفی آسیب‌شناسی گفتار و زبان، به‌گفته مؤلفان اثر، آماده‌کردن یکی از ابزارهای لازم برای پژوهش و سهولت دسترسی به منابع اصلی

1. L. Nicolosi
2. D. Morris

خارجی برای دانشجویان گفتاردرمانی و علوم مرتبط است تا به وسیله آن هم بتوانند از منابع تخصصی انگلیسی با سهولت و دقت بیشتری استفاده کنند و هم با حوزه‌های مفهومی اصطلاح‌های اصلی مباحث حوزه‌های علمی مختلف رشته گفتاردرمانی، در فعالیت‌های بالینی و تشخیصی و درمانی رشته خود، آشناتر شده و با آگاهی بیشتری آنها را به کار گیرند. این فرهنگ، اصطلاحات تخصصی در اختلال‌های صوت، تولید گفتار، لکنت و ناروانی، اختلال‌های رشدی زبان و نارساخوانی، زبان‌پریشی، فیزیک صوت، زبان‌شناسی، عصب‌شناسی زبان و روان‌شناسی و شنوایی‌شناسی را پوشش می‌دهد و هریک از مدخل‌های کتاب به یکی از این حوزه‌ها مرتبط است. این نوشتار ضمن معرفی کتاب، نگاهی نقادانه به محتوای مفهومی و صوری آن دارد.

مدخل‌ها و پیکره واژگانی

مؤلفان، در پیش‌گفتار، پس از تبیین هدف از تهیه فرهنگ و معرفی مخاطبان کتاب، توضیح داده‌اند که در تألیف این فرهنگ توصیفی، پیکره واژگانی مستقلی تهیه نشده و انتخاب مدخل براساس فرهنگ آسیب‌شناسی گفتار و زبان (۱۳۹۰) به انجام رسیده است. کتاب اخیر قبلاً توسط همکاران گروه گفتاردرمانی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تألیف شده است. گرچه کتاب نام‌برده از آثار ارزشمند و در دسترس آسیب‌شناسان گفتار و زبان است، لیکن با توجه به اینکه از نخستین چاپ آن بیش از یک دهه می‌گذرد و در چاپ‌های بعدی نیز مدخل‌های جدیدی به آن اضافه نشده، استفاده از واژگان و مدخل‌های آن، به‌عنوان منبع مجلد حاضر، موضوعی درخور توجه است. در این زمینه می‌توان به نبود اصطلاحات پرکاربرد از جمله Speech Sound Disorder, Specific Language Impairment، اشاره کرد. با توجه به اهمیت کتاب و کاربردی که برای آن تعریف شده و نیز نوع مخاطبان آن، انتظار می‌رود که مؤلفان اثر در نسخه‌های آتی کتاب، این موضوع را مورد توجه قرار دهند و مدخل‌های فرهنگ را از پیکره‌ای بزرگ‌تر گزینش کنند و از این راه بر سودمندی آن بیافزایند.

معادل‌ها و تعریف‌ها

نمای فرهنگ به گونه‌ای است که اصطلاحات مربوط به هریک از حوزه‌های تخصصی آسیب‌شناسی گفتار و زبان، به ترتیب الفبای انگلیسی، از سمت چپ به راست و در قالب یک

مدخل ارائه شده‌است. تلاش بر این بوده که معادل‌های فارسی از میان رایج‌ترین برابرنهادهای هر حوزه، در زبان فارسی، بیاید و اگر برای یک مدخل بیش از یک معادل در زبان فارسی رایج باشد، هر دو معادل بیاید، با این وجود در برخی اصطلاحات مانند خطای حسی: illusion (۹۷) و زبان حرفه‌ای، گفتار یا نوشتار نامفهوم: jargon (۱۰۴)، ملاحظه می‌شود که نه‌تنها رایج‌ترین معادل انتخاب نشده بلکه برابرنهادهای دیگر نیز نیامده‌اند.

موضوع قابل توجه دیگر، انتخاب برابرنهادها و ترجمه‌هاست. به‌عنوان مثال: برای اصطلاح affrication، معادل بندشی‌شدنِ سایشی‌ها قرار داده شده است (۶)، که با توجه به توضیح، به نظر می‌رسد برابرنهاد مناسب برای این اصطلاح، انسایشی‌شدگی یا مرکب‌شدگی باشد. مثال ارائه‌شده در این مورد نیز نادرست و نامناسب به نظر می‌رسد، زیرا tal → sal، نمونه‌ای برای سایشی‌شدگی است. برای مرکب‌شدگی باید tal → čal را مثال زد. backing (۲۹) نرم‌کامی‌شدگی ترجمه شده، که شاید پسین‌شدگی معادل رایج تر و مناسب‌تری برای آن باشد. در برخی معادل‌گذاری‌ها به نوع واژه (از نظر اسم و صفت و قیدبودن) توجه نشده است، از جمله intelligible معادل وضوح گفتار (۱۰۱)، متخصص گوش/حلق و بینی معادل otolaryngology (۱۴۱) و زبان‌نگار، معادل linguagram (۱۱۴) از این مواردند. که معادل‌های مناسب برای آنها به ترتیب قابلیت فهم یا وضوح گفتار، یکی از رشته‌های تخصصی پزشکی مرتبط با گوش، گلو، بینی و زبان‌نگاشت است.

بر برخی از اصطلاحات، ترجمه کامل اعمال نشده است. از جمله oral peripheral examination، که در ترجمه آن واژه peripheral از قلم افتاده (۱۴۰)، که معادل مناسب آن معاینه فضای (داخلی) دهان است.

نکته دیگر، عدم جامعیت برخی تعریف‌هاست، از جمله توضیحی که ذیل تولیدگر (۱۸) آمده و به‌جا بود در این بخش اشاره می‌شد: که تولیدگرها به دو دسته ثابت و متحرک تقسیم می‌شوند. و البته بهتر بود که مصادیق هر یک نیز با استناد به منابع معتبر معرفی می‌شدند. همچنین تعریفی که ذیل آزمون تولید (۱۸) آمده است: "آزمونی برای سنجش توانایی آوایی عمومی". و در ادامه آن به ماهیت و تعداد و نوع خطا پرداخته است. به نظر می‌رسد در این تعریف باید به شرح آزمون و کاربرد آن پرداخته می‌شد.

توضیحی که برای برخی اصطلاحات آمده، با توجه به مخاطبانی که مؤلفان محترم برای کتاب معرفی کرده‌اند، باید دقیق‌تر به رشته تحریر درمی‌آمد. از جمله به توضیح learning

disability (۱۱۲)، تعریف AAC (۲۶)، توانش زبانی (۴۶)، گفتار پیوسته (۴۸)، کول د ساک (۵۳) و توضیح آپراکسیا (۱۶) توجه کنید.

مثال‌ها

از نقاط قوت فرهنگ مورد بررسی، ارائه مثال، به‌ویژه، از فارسی است. نویسندگان محترم تلاش کرده‌اند در توضیح هر اصطلاح، مثال‌هایی ارائه دهند. اگرچه نبود تصویر، افزون بر شرح اصطلاحاتی مانند زبان‌نگار (۱۱۴)، موج عرضی (۱۹۱) و تصویرهای مغزی (۳۲) قابل توجه است. این پیشنهاد می‌تواند به تبیین روشن‌تر مطالب یاری رساند، هرچند اجرای آن موکول به فراهم‌بودن امکانات چاپی معینی در آینده خواهد بود.

ارجاع به مدخل اصلی

اگرچه ارجاعات مدخل‌ها، نقطه قوت دیگر این فرهنگ است. ولی به نظر می‌رسد ارجاع در برخی مدخل‌ها نیاز به بازنگری داشته باشد. از جمله phonology (۱۵۲)، که مدخل اصلی است، اما از ارجاع بی‌بهره است. یا اگر اصطلاح فرایند واجی را به‌عنوان مدخل اصلی در نظر بگیریم، سایر فرایندهای واجی نیز بد نیست که به این مدخل ارجاع داده شوند. از جمله نوک‌زبانی‌شدگی (۱۶) باید به مدخل اصلی فرایند واجی و پیشین‌شدگی ارجاع داده شود. مثال‌هایی از این دست فراوانند: از جمله occluded lisp (۱۳۷) نیاز به ارجاع به مدخل phonological process دارد، غان‌وغون نامکرر (۱۳۶) نیاز به ارجاع به مدخل اصلی غان‌وغون دارد.

منبع‌نویسی

نکته مهم دیگر، موضوع منبع‌نویسی است. در توصیف برخی اصطلاحات، و البته نه همه آنها، نام دانشمند یا محقق داخل قلاب [] مشاهده می‌شود، از جمله [لوریا] (۶)، [اون‌رایپر] (۱۴)، [ویمن وهمکاران] (۱۸)، ولی در بخش منابع و مآخذ، آدرس و ارجاعی برای آن نیست و توضیحی هم در مقدمه و پیش‌گفتار نیامده که منظور از این ارجاع چیست.

در کتاب، جای صفحه راهنمای نشانه‌ها و علائم قراردادی و نمادها و فهرست نشانه‌های آوانگار بین‌المللی خالی است. البته این طور استنباط می‌شود که اصولاً مؤلفان محترم گرایشی

به واج یا آوانگاری نداشته‌اند، حال آنکه در برخی توصیف و تبیین‌ها، به‌ویژه در مدخل‌های مربوط به موضوع واج‌شناسی و فرایندهای واجی، فرهنگ ناگزیر از کاربرد این نشانه‌هاست. در نگاهی به ساختار صوتی فرهنگ باید گفت که از نقاط قوت کتاب، کم‌بودن اشکال‌های تایپی و سجاوندی است. گرچه مجلد مورد بررسی از این دست خطاها بی‌بهره نیست، اما موارد آن بسیار اندک‌اند. همچنین، باید به پیراستگی کتاب، به‌لحاظ ویژگی‌های فنی چاپ اشاره کرد، که این فرهنگ را مانند سایر انتشارات این ناشر، چشم‌نواز و جذاب کرده است. در میان رشته‌های توان‌بخشی، آسیب‌شناسی گفتار و زبان از گستردگی موضوعی و تنوع مفهومی خاصی برخوردار است و به‌سبب بین‌رشته‌ای بودن، با علوم متعددی از جمله عصب‌روان‌شناسی، زبان‌شناسی و مباحث فرهنگی و اجتماعی، و حتی فلسفه، رابطه تنگاتنگ دارد، از این روست که اصطلاحات تخصصی این رشته توان‌بخشی از تنوع و گستردگی زیادی برخوردار است. آسیب‌شناسان گفتار و زبان هم در عرصه دانش‌افزایی و پژوهش، و هم توان‌افزایی در حوزه‌های بالینی، به‌واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌هایی نیاز دارند که علاوه‌بر آنکه اصطلاحات تخصصی را گردآوری کرده باشد، با توصیف هر یک از اصطلاحات تخصصی، امر تبیین و فهم منابع خارجی را، که عموماً به زبان انگلیسی است، تسهیل کند.

فرهنگ توصیفی آسیب‌شناسی گفتار و زبان، در راستای تحقق چنین هدفی به رشته تحریر درآمده و، علیرغم برخی کاستی‌ها، منبعی است ارزشمند و کاربردی. امید است این کاستی‌ها در ویراست‌های بعدی کتاب مورد توجه نویسندگان محترم قرار گیرد و بر سودمندی و اعتبار کتاب افزوده شود.

طلیعه ظریفیان^۱

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

منابع

بیجن‌خان، محمود و مهدی محسنی (۱۳۹۱). فرهنگ بسامدی زبان فارسی امروز. تهران: موسسه انتشارات دانشگاه تهران.

1 . t.zarifian@yahoo.com

- ریچارد، جک و جان پلت و هایدی وبر (۱۳۷۲). فرهنگ توضیحی زبان‌شناسی کاربردی لانگمن. ترجمه حسین وثوقی و اکبر میرحسینی. چ ۱. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- معین، محمد (۱۳۵۳). فرهنگ فارسی. ج ۱. چ ۲. تهران: امیرکبیر.
- نیلی‌پور، رضا و اکبر دارویی و مرتضی فرازی و ثروت هروآبادی و طاهره‌سیما شیرازی و لیلا حیاتی و فریبا یادگاری (۱۳۹۰). فرهنگ آسیب‌شناسی گفتار و زبان. چ ۳. تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- یوسفی علی‌رضا (۱۳۸۳). واژه‌نامه توصیفی آموزش، طبقه‌بندی اهداف آموزشی. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ۴ (۲): ۱۳۰-۱۲۹.

- Morris, D. (2005). *Dictionary of Communication Disorders*. Fourth Edition. London: Whurr publisher.
- Nicolosi, L. & E. Harryman & J Kresheck (2004). *Terminology of Communication Disorders: Speech-Language-Hearing*. Fifth Edition. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.